

Поліщук А.Р.

студент,

Київський національний університет культури і мистецтв

ВПЛИВ КРИПТОГРАФІЧНОГО ПИСЬМА НА КУЛЬТУРУ ЄГИПТУ

Розгляд впливу криптографічного письма на культуру Єгипту представляє собою актуальне дослідницьке питання для вітчизняної історичної науки. Зазначене, зокрема, зумовлене тим, що у період стрімкого розвитку інформаційного суспільства необхідність дослідження еволюції знакових форм фіксації інформації – невід’ємна умова винайдення досконаліших засобів її накопичення, зберігання та розповсюдження.

Єгипетська писемність, яка існувала протягом майже 3500 років в Єгипті, починаючи з виникнення у ньому державності, представляла собою малюнкове письмо, доповнене фонетичними знаками поєднує елементи ідеографічного, силабічного й фонетичного видів писемності. Згодом єгипетська писемність стала розділятися на три види написання: ієрогліфіку, від якої відокремилася більш проста ієратика, що розвинулася близько 700 р. до н.е. у ще простіший курсив з великою кількістю лігатур – демотику. Жоден із цих видів письма повністю не заміщав інші, і всі вони використовувалися до кінця греко-римського періоду.

Вказане дослідження здійснюється у рамках палеографії – історико-філологічної дисципліни, об’єктом дослідження якої є історія письма, його еволюція (переважно на основі стародавніх рукописних текстів) та характерні зовнішні ознаки пам’яток (графічні форми знаків і літер, пропорції та конфігурації їхніх складових частин, місце і частота вживання окремих літер; видів скорочень, шрифтів тощо) на певних етапах історичного розвитку; системи криптографії (тайнопису), оздоблення рукописів і написів, зокрема, орнаменти й мініатюри.

Джерела з історії Стародавнього Єгипту поділяються на чотири групи: староегипетські писемні пам’ятки, повідомлення античних авторів та Біблії про Єгипет, жанрові сцени, зображені на стінах храмів і гробниць, пам’ятки матеріальної культури. Староегипетських текстів збереглося чимало, оскільки єгиптяни нерідко писали на стінах і колонах храмів і гробниць, на кам’яних плитах і саркофагах, на кістяних дощечках (палетках), печатках, амулетах тощо. Цінну історичну інформацію містять також царські літописи, особливо «Палермський камінь», «Аннали Тутмоса III», «Стела Піанхі» («Поема про Кадешську битву») тощо.

Найдавніше письмо з’явилося в Єгипті наприкінці IV тис. до н. е. Воно мало малюнкову форму. Деякі дослідники вважають, що єгиптяни, найімовірніше, запозичили саму ідею письма в шумерів, проте більшість єгиптологів схиляється до думки, що староегипетське письмо має місцеве походження.

Письмо стародавніх єгиптян пройшло у своєму розвитку три послідовні стадії: піктограму (малюнкове письмо), ідеограму (передача абстрактних понять) та фонограму (передача звуків). Писали стародавні єгиптяни здебільшого

горизонтальними рядками справа наліво чи вертикальними – згори донизу, при цьому стовпчики найчастіше розташовувалися справа наліво. Єгипетська система ієрогліфічного письма аж ніяк не була простою системою для комунікації, але багато в чому являла собою повне магії й загадок відображення єгипетського світогляду і єгипетського розуміння структури всесвіту та його мешканців.

Єгипетська писемність протягом всього свого розвитку розвивалася за двома основними напрямками: з одного боку, знаки ускладнювалися й деталізувалися, що спричинило у греко-римську епоху до появи дивовижно гігантського зведення ієрогліфів, які не зустрічалися в більш стародавніх епохи. З іншого боку, із часом ієрогліфіка усе більше відходила від зображення конкретно предмета і його звучання до позначення абстрактного поняття, яке очевидно, подібно звучала в усному мовленні.

Єгиптяни особливу увагу приділяли життю після смерті, тому первинна фіксована інформація стосувалася передусім питань спокійного переходу з одного світу в інший. Ці знання сакрального характеру об'єдналися у першу протокнигу, яка в символічній формі показувала шлях для людини, що здійснює перехід. У стародавньому Єгипті інформаційне повідомлення-символ призначалося душі, вона і була «читачем», якій потрібні були підказки, щоб пройти між мірами. Загалом ієрогліф – це знак-символ, створений за легендою богом Тотом для передавання сакрального знання щодо способів встановлення комунікаційних контактів з потойбічним світом. Ієрогліфічні єгипетські знаки сьогодні не використовують, особливості фідеїстичної комунікації з єгипетськими богами втрачені, як і техніки декодування багатьох ієрогліфічних знакових угруповань.

Науковці визначають три етапи методики декодування архаїчних знаків-символів: аналіз комуніканта, аналіз реципієнта, аналіз контенту. Для успішного декодування ієрогліфів як архаїчних сакральних символів потрібно встановити функціональне призначення повідомлення, урахування соціокультурного контексту (мир-війна, свято-будні, напрям ритуального процесу й та ін.). Як правило, до сакрального «Іншого» зверталися з різними видами прохання: про захист, перемогу, владу, кохання, здоров'я, прийняття в потойбічний світ тощо.

Європейські вчені в XVI-XVII століттях, спираючись на неточні й неясні висловлення античних авторів, повторювали їхні помилки й тому не змогли правильно підійти до справи дешифрування єгипетських написів. В XVIII ст. деякі вчені, наприклад де Гінь, Соега та інші, правильно встановили, що єгипетські ієрогліфи частково позначали звуки і що у картушах (овальних рамках) містилися власні, мабуть, царські імена. Далі Томас Юнг установив наявність фонетичних знаків у єгипетській писемності, правильно визначив значення ряду ієрогліфів і розібрав кілька імен.

Єдиний лінгвокод, знайдений у 1799 р. офіцером наполеонівської армії в дельті Нілу – Розетський камінь, є ключем до розгадки таємниці давньоєгипетського письма. Першим, кому вдалося розшифрувати єгипетські ієрогліфи, був французький вчений Жан-Франсуа Шампольйон. Він склав повний список ієрогліфів та їх грецьких еквівалентів, створивши тим самим основу для перекладу всіх єгипетських ієрогліфічних текстів. Однак лінгвокод не

може декодувати повністю сенс повідомлення, тому що не враховує релігійні, соціокультурні, соціокомунікативні (реципієнт) особливості історичної ситуації. Тільки в умовах мультидисциплінарного підходу, базуючись на знаннях історії, культурології, лінгвістики, теорії соціальних комунікацій, можливо вивести найточніший соціокультурний лінгвокод, який дозволить адекватно декодувати контент ієрогліфічних повідомлень.

Запропонований Ж.Ф.Шампольйоном метод прочитання ієрогліфів був принципово новим у науці, тому геніального француза справедливо назвали «батьком єгиптології». Справу Ж.Ф.Шампольйона продовжила плеяда інших талановитих учених. Вони глибше проникли в таємницю староегипетського письма, виправили окремі лінгвістичні помилки Ж.Ф.Шампольйона, переклали й прокоментували майже всі відомі нині староегипетські тексти.

Список використаних джерел:

1. Ж. Ф. Шампольон и дешифровка египетских иероглифов : Сб. статей / Отв. ред. И. С. Кацнельсон. – М. : Наука, 1979. – 140 с.
2. Згурская М. П. Загадки истории. Древний Египет / М. П. Згурская. – Х. : Фолио, 2013. – 379 с.
3. Крижанівський О. П. Історія Стародавнього Сходу / О. П. Крижанівський. – К. : Либідь, 2002. – 590 с.
4. Криль М. М. Основи палеографії / М. М. Криль. – К. : ІСДО, 1995. – 196 с.
5. Лившиц И. Г. Дешифровка египетских иероглифов Шампольоном / И. Г. Лившиц // Шампольон Ж.-Ф. : О египетском иероглифическом алфавите / Пер., ред. и коммент. И. Г. Лившица. – М. : АН СССР, 1950. – С. 98–241.
6. Ложко В. Ф. Египет – загадочная страна / Вячеслав Ложко. – Симф. : АРИАЛ, 2013. – 287 с.
7. Мертц Барбара. Древний Египет. Храмы, гробницы, иероглифы / Б. Мертц / Пер. с англ. Б.Э. Верпаховского. – М. : ЗАО Центрполиграф, 2007. – 363с.
8. Солкин В. В. Египет: вселенная фараонов / В. В. Солкин. – М. : Кучково поле, 2014. – 616 с.
9. Томсинов В. А. Краткая история египтологии / В. А. Томсинов. – М. : «Зерцало»: Издательский дом «Вече», 2004. – 320 с.
10. Хаткіна М. О. Міфи давнього Єгипту : Дітям 5-12 років / М. О. Хаткіна ; пер. з рос. Т. І. Ілик ; худож. О. К. Перепелиця. – Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2006. – 96 с.
11. Чекштуріна В. М. Соціокомунікативний підхід до декодування сакрального контенту архаїчних знаків-символів / В. М. Чекштуріна // Наукові записки [Української академії друкарства]. Серія : Соціальні комунікації. – 2015. – №2. – С. 129-138.
12. Шкуркіна В. М. Умови виникнення графічних форм знаків-символів (на прикладі клинопису, єгипетських та китайських ієрогліфів) / В. М. Шкуркіна // Культура України. – 2013. – Вип. 44. – С. 211-220.
13. Adkins L., Adkins R. The Keys of Egypt : The Obsession to Decipher Egyptian Hieroglyphs. – N. Y. : HarperCollins, 2000. – 352 p.
14. Cracking the Egyptian Code : The Revolutionary Life of Jean-Francois Champollion. – London : Thames and Hudson ; Oxford : Univ. Press, 2012. – 272 p.